

ФОЛЬКЛОРНІ ДОМІНАНТИ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

FOLKLORE DOMINANTS IN THE INTELLECTUAL DISCOURSE OF YURI YANOVSKY

Тютюнник О.М.,

orcid.org/0000-0001-9287-5768

доктор філологічних наук, професор,

*професор кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Черниш Н.В.,

orcid.org/0000-0002-6626-1858

кандидат педагогічних наук, доцент,

*доцент кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Стаття присвячена аналізу фольклорних зацікавлень українського письменника-неоромантика Юрія Яновського. Досліджено фольклорні домінанти в інтелектуальному дискурсі митця. З'ясовано причини уваги автора до феномену національного фольклору. Наголошується на романтичному світобаченні та світовідчутті Юрія Яновського, який своїм художнім доробком утвердив в українській літературі 1910–30-х років неоромантичну традицію. У статті зазначається, що неоромантики, як і представники романтизму, акцентували на особливій художній вартості фольклорних текстів, вважаючи їх самобутнім національним джерелом для авторської творчості. Водночас вони розцінювали їх як джерело вивчення історії.

Про увагу Юрія Яновського до фольклору свідчать, зокрема, його записні книжки 1927–1953 років. Вони містять дорожні нотатки, зафіксовані враження від побаченого і пережитого, спостереження самого письменника або почуті життєві історії та колоритні епізоди, а також фрагменти народних пісень та переказів, що були своєрідними «заготовками» для майбутніх художніх творів Юрія Яновського. У статті досліджено також низку кореспонденцій автора, у яких він звертався до фольклорного питання. Зазначається, що Юрій Яновський наголошував на особливій любові українського народу до пісні. Ведеться мова про те, що в 1920-х роках у полі його зацікавлень опинилися фольклорні тексти, створені у минулі століття. Натомість у 1930–40-х митець осмислює радянський фольклор. Юрій Яновський писав і про ті зміни, яких зазнала фольклорна традиція в радянський період. У статті йдеться про те, що радянська влада добре усвідомлювала силу народнопоетичного слова, тому доклала максимум зусиль для того, щоб поставити його на службу радянській ідеології. Зазначається, що до питання українського фольклору Юрій Яновський звертається і у своїй публіцистиці – нарисах та статтях. Зокрема, він аналізує такий фольклорні феномени, як невірницькі пісні та історичні легенди часів Другої світової війни. У дослідженні наголошується, що інтелектуальний дискурс Юрія Яновського 1940–50-х років мав виразний прорадянський характер, зокрема й у тлумаченні фольклорного питання. Утім, навіть це не завжи допомагало автору уникнути невдоволення цензорів. Окрему увагу у статті приділено нарису «Селянське весілля на Україні». Йдеться про те, що вже навіть огляд німецької пропагандистської брошури, до якого вдався Юрій Яновський, став неприємним фактом для радянської цензури. Тож нарис не було надруковано, оскільки читач міг отримати розуміння того, що «визволення від більшовизму» дасть можливість повернутися до свого національного коріння, ества і сутності.

Ключові слова: фольклор, фольклорні жанри, романтизм, неоромантизм, Юрій Яновський, публіцистика, листи.

The article is devoted to the analysis of the folklore interests of Ukrainian neo-romantic writer Yuri Yanovsky. The folklore dominants in the artist's intellectual discourse are studied. The reasons for the author's attention to the phenomenon of national folklore are clarified. Emphasis is placed on the romantic worldview and world perception of Yuri Yanovsky, who established the neo-romantic tradition in Ukrainian literature of the 1910s-1930s with his artistic work. The article notes that neo-romantics, like representatives of romanticism, emphasized the special artistic value of folklore texts. They considered them to be an original national source for authorial creativity, and at the same time regarded them as a source for studying history.

Yuri Yanovsky's interest in folklore is evidenced, in particular, by his notebooks from 1927-1953. They contain travel notes, impressions of what he saw and experienced, and the writer's own observations. At the same time, these notebooks contain fragments of folk songs and legends, which served as a kind of "raw material" for Yuri Yanovsky's future works of art. The article also examines a number of the author's correspondences in which he addressed the issue of folklore. It is noted that Yuri Yanovsky emphasized the Ukrainian people's special love for song. It is said that in the 1920s, his interests turned to folklore texts created in previous centuries. In the 1930s and 1940s, however, the artist reflected on Soviet folklore. Yuri Yanovsky also wrote about the changes that the folklore tradition underwent during the Soviet period. The article states that the Soviet authorities were well aware of the power of folk poetry. They made every effort to put it at the service of Soviet ideology. It is noted that Yuri Yanovsky also addresses the issue of Ukrainian folklore in his journalism – in essays and articles. In particular, he analyzes such folklore phenomena as slave songs and historical

legends from the Second World War. The study emphasizes that Yuri Yanovsky's intellectual discourse in the 1940s and 1950s was distinctly pro-Soviet, including in his interpretation of folklore issues. However, even this did not always help the author avoid the dissatisfaction of the censors. The article pays special attention to the essay "Peasant Wedding in Ukraine." The point is that even Yuri Yanovsky's review of a German propaganda brochure became an unpleasant fact for Soviet censorship. Therefore, the essay was not published. The main reason was that readers could come to understand that "liberation from Bolshevism" would make it possible to return to their national roots, essence, and identity.

Key words: folklore, folklore genres, romanticism, neo-romanticism, Yuri Yanovsky, journalism, letters.

Постановка проблеми. Коли дослідники ведуть мову про літературу романтизму чи неоромантизму, вони так чи інакше торкаються питань фольклору. Адже фольклор естетизується романтиками й неоромантиками. Він проголошується вершинним взірцем літературної творчості, а разом із тим фольклорні тексти розглядаються як джерела, які фіксують історичний дух та історичний фактаж національного літопису. Цей симбіоз лише посилював інтерес митців-романтиків та неоромантиків до фольклору, що легко простежити на прикладі інтелектуального дискурсу Юрія Яновського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художньо-літературна творчість Юрія Яновського у різні періоди розвитку української літературознавчої науки ставала об'єктом аналізу не однієї генерації науковців. Йдеться про праці таких авторів, як І. Бестюк, Ю. Котляр, М. Гнатюк, О. Пуніна, Л. Кавун, Н. Мафтин, В. Ткач, Р. Міняйло та ін. Серед усіх розвідок найбільш вагомими є ті, які з'явилися уже в пострадянські часи. Але й у цих дослідженнях фактично відсутнє висвітлення питання про фольклорні зацікавлення Юрія Яновського, що й зумовило вибір теми пропонованого дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати фольклорні домінанти в інтелектуальному дискурсі Юрія Яновського.

Виклад основного матеріалу. Про увагу Юрія Яновського до фольклору свідчать, зокрема, його записні книжки. Автор вів свої записи упродовж 1927–1953 років. «Більшість з них – невеликого формату, деякі – складені з окремих аркушів паперу в формі книжечок. Записи в них робилися письменником не систематично. Лише деякі записники (наприклад, № 2 – з Нюрнберзького процесу) мають щоденниковий характер, інші – дорожні нотатки, зафіксовані для пам'яті враження від побаченого і пережитого, спостереження самого письменника або почуті від когось цікаві життєві історії, епізоди, колоритні деталі, влучні народні вирази, пісні, перекази – своєрідні «заготовки» для майбутніх творів» [2, с. 348], – писав Костянтин Волинський, упорядник видання творів Юрія Яновського у 5 томах, яке побачило світ у 1983 році.

Так, наприклад, у записнику за серпень 1927 року міститься фрагмент із колядки, опу-

блікованої у збірнику українських пісень, що був виданий харківським романтиком А. Метлинським у 1854 році:

«Пустимо стрілу, як грім по небу;

пустимось кіньми, як дрібен дощик.

Блиснем шаблями, як сонце в хмарі!» [2, с. 257].

Саме ця колядка стала епіграфом до одного з творів Юрія Яновського – роману в новелах (або ж піснях) «Чотири шаблі», що був присвячений подіям Української революції та громадянської війни й опублікований окремою книгою у 1930 році. Окрім пісенного епіграфу до всього роману, кожна окрема новела-пісня мала свій окремий пісенний зачин, з допомогою якого автор-неоромантик створював ту ідейно-емоційну атмосферу, у яку занурювали читача-реципієнта подальші описані події.

7 серпня 1927 року, перебуваючи в Одесі, Юрій Яновський фіксує у своєму записнику фрагмент народної пісні «Чорний ворон»:

«Ой чорний ворон ба й злітає

Та його кровцю ба й попиває».

Автор робить приписку до цієї нотатки, що фіксує його подальші творчі плани: «Обов'язково. Віршований роман, історичний або побутовий (Кошовий Сірко)» [2, с. 257]. Утім, цю ідею Юрій Яновський не встиг втілити в життя. Переслідування української інтелігенції, а згодом і терор проти неї на початку 1930-х років змусили письменника відійти від національної епіки й пройти складний та силований процес радянзації.

Питання фольклорної традиції Юрій Яновський порушує також у низці своїх кореспонденцій. На окрему увагу заслуговує лист митця на адресу ЦК КП(б)У, а власне – С. Косіора та П. Постишева, написаний 21 жовтня 1935 року. Епістола містила враження вже «радянізованого» Ю. Яновського, який у складі делегації радянських письменників об'їхав ледь чи не всю усю Україну. Тож лист не міг не містити відповідну прорадянську пафосну риторіку. «Шановні і дорогі товариші! Три тижні мандруючи машиною по Україні, я дістав велику радість і творче збагачення» [2, с. 308], – писав адресант. Ця кореспонденція містила настрої замилювання автора «неподільними масивами добре обробленої землі – колгоспної навечно» [2, с. 308], пейзажами «квітучої індустріально-колгоспної України» [2, с. 309],

яка колись була «хутірською». Він писав про те, що «величніobelіски з лабрадору мусять відзначати місця, де Червона Гвардія і Червона Армія кров свою і життя клали на олтар революції», а також з гіркотою констатував, наскільки боляче було йому бачити, «як в Сорочинцях на могилах героїв росте капуста» [2, с. 309]. У своєму оспівуванні колективізації Юрій Яновський заходив так далеко, що згадував про куркульські хутори, які «стоять без життя», бо «не селяться колгоспники на проклятому місці» [2, с. 309].

Юрій Яновський «звітував» партії про глобальні «зміни в душі сьогоdnішнього селянина», про те, як «звільнена від капіталістичного варварства, фашистської «цивілізації» душа людини розквітає і стає повноцінною, багатогранною, доходить вищого ступеня у нас в СРСР» [2, с. 309].

Водночас адресант писав і про ті зміни, яких зазнала фольклорна традиція в радянський період. Радянська влада, усвідомлюючи силу народно-поетичного слова, доклала максимум зусиль для того, щоб поставити його на службу радянській ідеології. Стрімко розвивався так званий штучний «радянський фольклор», зразки якого створювалися авторами-професіоналами під пильним наглядом цензорів. До того ж, народного характеру набирали окремі тексти українських поетів, які пройшли шлях радянзації. Про це у листі до партійного керівництва Юрій Яновський писав так: «Розквітає по селах пісня. І не тільки стара пісня. В Решетилівці, в майстерні килимів жінки співають, сидячи коло верстатів, і пісня ходить поміж килимами по великій майстерні, ходить не як гостя, а як друг і супутник звільненого творчого труда. «Зелен сад-виноград, славне місто Ленінград, а які твої слова про Сергія Кірова?» Була в цих словах строгість і урочистість, сум і любов. Це – вірш П. Г. Тичини, покладений самотужки на музику» [2, с. 310].

Наступні рядки цього листа Юрія Яновського до С. Косіора та П. Постишева дають розуміння освітньої політики радянських ідеологів в Україні. Йшлося про скорочення годин мистецьких дисциплін, що, як передбачалося, не потрібні були радянській людині, яка, позбавлена глибокого духовного розвитку й національної пам'яті, мала розчинитися у сірій масі народу, стати «гвинтиком» чи «коліщатком» у єдиному суспільному механізмі. У своїй кореспонденції Ю. Яновський подавав власне бачення цього питання. «Думається мені, що не треба було НКО (Народний комісаріат освіти – О.Т., Н.Ч.) зрізати годину співу по школах» [2, с. 310], – писав адресант. Утім, далі в листі він, на жаль,

так пояснював свою позицію: «Хто ж направить цю любов народу до пісні в здорове, організуюче русло?» [2, с. 310]. Очевидно, у цих словах митця, що писалися в підцензурних умовах, було чимало вимушеної фальші. Адже навряд чи Юрій Яновський, який шанобливо ставився до народно-поетичної стихії, вважав, що любов українців до пісні може стати деструктивним фактором.

До питання українського фольклору Юрій Яновський також звертається у своїй публіцистиці – нарисах і статтях. Так, у нарисі «Шляхи війни», написаному 5 листопада 1943 року, він осмислює такий фольклорний феномен, як невольницькі пісні. Під час Другої світової війни і після її завершення фольклорні тексти, породжені окупацією, викликали особливий інтерес з боку збирачів і дослідників фольклору. Важливо було відшукати й зафіксувати ці народнопоетичні зразки безпосередньо від живих «свідків історії». Тож цілком логічно, що Юрія Яновського, романтика за світобаченням, під час мандрівки щойно звільненою Україною не могли не зацікавити фольклорні тексти, породжені недавніми трагічними подіями.

Митець звертає увагу на нову хвилю відродження жанру невольничих пісень, які в національному письменстві мають свої джерела та давню традицію, сягаючи тих часів, коли українські землі спустошувалися монголо-татарами. Тема турецької неволі породила окремий корпус фольклорних текстів, серед яких, зокрема, такі думи як «Невольники на каторзі», «Плач невольника в турецькій неволі», «Маруся Богуславка», «Іван Богуславець», «Самійло Кішка», «Втеча трьох братів з турецької неволі», «Сокіл і соколятко» та ін. З огляду на присутність ліричного начала у текстах, покликаних розкрити переживання героїв-невольників, ці зразки народно-поетичного епосу вже навіть самі кобзарі нерідко називали невольничими піснями. Усе це на відміну, наприклад, від пісень козацьких, у яких розповідалося про бойові подвиги захисників рідної землі. Думи про турецьку неволю традиційно містили таку складову, як «плач невольника» з проханням до Бога про звільнення та повернення на рідну землю.

У наступні століття нації народна пісня залишалася самобутнім літописом доленосних подій в бутті української нації. Так, фольклорні тексти XIX століття фіксують той трагічний факт, що після остаточної ліквідації Гетьманщини та запровадження кріпацтва (1783 рік), український народ опинився в умовах подвійної неволі: соціальної (рабство у поміщиків) та національної (заборона

мови, культури та примусова служба в російській армії).

Не вдаючись до детального аналізу історії жанру, Юрій Яновський констатував: «Після сто-річної перерви на Україні знову з'явилися неві-льницькі пісні. Вигнані фашисти залишили по собі прокляту пам'ять, гори трупів мирних людей, гіркі сльози матерів по дочках і синах своїх, забраних у гітлерівську каторгу. Увечері збирається сім'я, зйдуться подруги тієї, що в Німеччині, дістають читані й перечитані листівки, – на марках мер-зенна пика Гітлера. І співають:

Прощай, дорога Україно,
Проїдай, українська земля,
Прощайте, поля українські,
Та здрастуй, чужа сторона.
Вже третій дзвінок продзвонили,
Вже треба в вагони сідять
І кидать навек Україну,
В далеку Німеччину мчать.
Росте під віконцем калина,
Що я посадила її;
Мене вже удома не буде,
Я буду в чужій стороні.
Як мати зирне на калину,
Заллють дрібні сльози її,
А вітер подме з України,
Про все він розкаже мені.

Фашисти розправляються з цвітом народу, з кращими його людьми. Каторга і шибениця – ось їх методи. Від одного до другого ідуть опові-дання про останні хвилини знатних людей, пока-раних гітлерівцями» [2, с. 78].

У цьому ж таки нарисі Юрій Яновський пише про актуалізацію в роки війни такого жанру, як історичні легенди. «Прекрасні легенди дійдуть до далеких нащадків про орденоносну колгоспницю села Велика Димерка Одарку Безсмертну, пові-шену німцями. Вона, стоячи вже з зашморгом на шиї, вклонилася своїй землі на північ і на південь, на схід і на захід, сказала спокійно і голосно: «Прощай, золота Україно!» [2, с. 79]. Важко не помітити, що опис цієї легенди (очевидно, як і сама легенда) цілковито витриманий у дусі соці-алістичного реалізму. Невипадково йшлося саме про «орденоносну колгоспницю», а інформу-вання про її поклони своїй землі «на північ і на південь, на схід і на захід» відлунувало ідеями дружби народів та інтернаціоналізації.

У нарисі «Ми чуємо вас!», що був написаний 9 вересня 1944 року, Юрій Яновський знову звер-тається до теми українських остарбайтерів, які опинилися у фашистській неволі. «Була на нашій землі колись татарська неволя. Про неї в народі

залишилися страшні перекази. Фашистська неволя страшніша» [2, с. 82], – справедливо кон-статував письменник, який був сучасником подій Другої світової війни. «Ми ніколи не простимо фашистам страждань українських юнаків, україн-ських дівчат, – продовжував він. – Гітлерівського звіра треба добити в його барлозі. Ніякої пощади винищувачам нашої молоді! Хай скільки завгодно ниніють деякі зарубіжні журнали – оборонці «бід-ного» переможеного фріца, з яким ще треба пово-дитися гуманно. Фашиста треба взяти за горлянку і витрусити з його підлої душі всі таємниці про сховані в підземеллі заводи з нашими людьми. Треба заарештувати і суворо судити фашистських злочинців-рецидивістів, обшукати старанно їх злодійську «малину» – гітлерівську Німеччину, бо крізь ніч неволі весь час линуць до нас голоси рідних радянських людей. Вони благають про допомогу, про визволення, про життя. Ми чуємо вас, товариші, ми пам'ятаємо про вас, ми йдемо!» [2, с. 82–83].

Цей нарис фіксує щирий патріотизм Юрія Яновського, а разом із тим і його понадмірний гнів на адресу фашистських окупантів, посилен-ний враженнями, отриманими під час мандрівки звільненою Україною. До краю Юрія Яновського вразили картини, які він побачив на місці колиш-нього рідного дому, та розпач рідної матері: «Як ми заїздили до мами, які вони були страшні з Льолею коло спаленої школи, босі, а мама варила карто-шку в печі, яка залишилась від будинку. Мама так плакала голосно, що я ніколи за все життя не чув від неї» [2, с. 329].

Водночас у нарисі «Ми чуємо вас!» при-сутня й властиво соцреалістична риторика, яка передбачала згущення негативних барв та емо-цій, перемежування ненависті та зневаги, коли йшлося про ворога, зокрема й фашиста-окупанта, образ якого є карикатурно-зооморфним. Звідси – образ «гітлерівського звіра», якого «треба добити в його барлозі». Уся Німеччина у рецепції Юрія Яновського – виключно «злодійська» й «гітле-рівська». Тож жоден «фріц», ставши так званим «історичним невдахою», не може вважатися «бідним», тобто заслуговувати хоча б на мізерне співчуття. Спостерігаючи за підсудними під час Нюрнберзького процесу, у листах до дружини Юрій Яновський давав речникам нацистської іде-ології жорсткі характеристики: «Дивись на цю сволоч на лаві підсудних – і не можеш за міся-ців півтора звикнути, що це люди, – гірше чортів, прокляті душі» [2, с. 334]. Зважаючи на масштаби тієї трагедії, що спіткала українську націю під час Другої світової війни, не можемо не погодитися

з жодним зі слів Юрія Яновського, публіциста й письменника. У цьому контексті привертають увагу і його «Київські оповідання», у яких ворог зображений як садист, чия мета – не просто перемога, а приниження людської гідності.

На жаль, трагізм ситуації полягав у тому, що радянська репресивна машина, яка наприкінці 1930-х років духовно знищила творчий геній Яновського-неоромантика, була так само безжально жорстокою до тих, хто був насильно вивезений на примусові роботи до Німеччини. Уже після свого визволення з фашистської неволі ці люди десятиліттями були під підозрою, жили з тавром, упродовж десятиліть відчували соціальну дискримінацію і психологічний тиск.

Осмислення фольклорної стихії, особливого місця пісні в житті українців знаходимо також у нарисі Юрія Яновського «В Острі» (дата написання – 23 червня 1944 року). «Ми виїхали до м. Остер на Чернігівщині, щоб послухати тамтешній хор, – писав автор. – Дорогою думалося про роль пісні в житті народу, про два десятки тисяч записаних українських пісень, про пісню в бою й пісню на відбудові» [2, с. 83]. Осмислюючи феномен пісенності українського (на той момент – уже радянського) народу, Юрій Яновський мав сміливість вмістити у своєму нарисі згадки про історію власне української нації. «Пісня в житті нашого народу має особливе, виняткове значення й місце. Піснею зустрічають весну, піснею славлять осінь, що всього надбала. З піснями людина одружується, пісня її проводить в могилу. Попереду козацьких полків їхали на добрих конях кобзарі. Пісня посвячує мирний труд, дає сили на подвиг, дає натхнення на боротьбу. Багато можна писати й говорити про пісню, а переспівати наші пісні не здолає й найбільший співак у світі» [2, с. 83], – з гордістю констатував він.

У межах досліджуваної проблематики на окрему увагу заслуговує нарис «Селянське весілля на Україні» (дата написання – 1 січня 1946 року), що увійшов до циклу нарисів «Листи з Нюрнберга», які Юрій Яновський, як кореспондент республіканської преси, написав під час перебування на Нюрнберзькому процесі. Тут, у Нюрнберзі, закордонні колеги йому презентували брошуру, про яку він писав так: «На обкладинці цієї маленької книжечки схематично зображено карту України, шлюбний вінець з небагатої сільської церкви, надруковано назву: «Селянське весілля на Україні, визволеній від більшовизму». Це видання привезли мені з Парижа, але Франція не має до нього відношення, хоча текст і французький. Це трюк німецької пропаганди, яка зали-

вала Францію подібними «книгами», надрукованими в Берліні французькою мовою» [2, с. 167].

Книжка містила у собі світлини з українського весілля, які супроводжувалися підписами-коментарями, що дозволяла зрозуміти суть і значення зафіксованих фотографом обрядових дійств і моментів. «Просте селянське весілля сфотографоване у всій його патріархальній простоті: тут і весільний поїзд з гармошкою, і церква, де священик («ле поп») благословляє шлюб, і вінчання, і обмін обручками, і бідний вінець над головою нареченої, і подружка її з свічкою, і зв'язані хустиною руки: чоловіча й жіноча. Дорога з церкви додому, танці на дорозі, усмішки священика, «теж запрошеного на весілля», весільний обід, знову танці і, нарешті, – «молода пара танцює при світлі вечірнього сонця» [2, с. 167].

У цьому нарисі Юрій Яновський озвучував ті ідеологічні питання, які виникали у нього у процесі перегляду брошури, і сам намагався знайти на них відповідь. «Виникають питання: що хотіли сказати цим виданням німецькі пропагандисти? Те, що Україна не знала весіль перед німецькою навалою? Що народ при них тільки те й робить, що одружується й танцює? Мовляв, дивіться, пани французи, – ось вам легендарна країна Запорозької Січі, Дніпробуду, колгоспів, – і вона не бунтує, у неї на думці лише весілля. Варто розглянута фото уважніше. Еге, ось там – німець у натовпі. Руки в кишенях, цигарка в зубах, на грудях висить чи то бінокль, чи то фотоапарат. Фріц видавив з себе усмішку, дивлячись на танці. Мораль: німець на Україні – свій брат. Ось другий німець безсоромно дивиться на молоду, і підпис: «Подружжя знайомиться з німецьким агрономом». Мораль: ось хто господар в українському селі. Весільний стіл, молода наливає чоловікові горілку, на стіні, над його головою – портрет Гітлера. Мораль: ось куди проникнув культ «фюрера!» [2, с. 167–168]. Ясна річ. Український радянський письменник міг дати лише такий коментар і лише таку характеристику подібній видавничій продукції.

Натомість сучасні дослідники системи нацистської пропаганди демонструють цілковито інше бачення окресленої проблеми. Зокрема, Олексій Гончаренко, аналізуючи зміст окупаційної періодики, стверджує, що «гітлерівська пропаганда базувалася на трьох ключових наративах (змістових блоках), а саме: антиросійському, антирадянському та антисемітському. Всі вони тісно перепліталися між собою, але домінував усе ж перший» [1, с. 109]. Учений вказує, що «у змісті матеріалів було сформовано винятково нега-

тивний образ Москви, Російської імперії та більшовицької держави – окупаційних властей, які різними способами поневолювали Україну» [1, с. 108].

Москва (і російсько-імперська, і більшовицька) прагнула не лише позбавити Україну її тисячолітньої історії. Її політика традиційно спрямовувалася на відлучення українців від національної мови та національної культури – звичаїв, традицій та обрядів. Усе це в сукупності мало б привести до зросійщення української нації, яка як така мала назавжди зникнути.

Лист Юрія Яновського до дружини свідчив, що він надзвичайно серйозно поставився до того завдання, яке поставила перед ним радянська влада, делегуючи його у Нюрнберг. Більше того, письменник прагнув готувати достойний матеріал. «Радий, що моя праця комусь подобається, бо тут стільки ажіотажу було кореспондентського, що треба було тримати свою лінію і не піддаватися на дешевку» [2, с. 336], – писав він дружині. І хоча у текстах «Листів з Нюрнберга» Юрій Яновський не дозволяв собі нічого антирадянського, окремі з нарисів уже самі по собі суперечили радянській пропаганді, тому й не були надруковані. У кореспонденції до дружини з Нюрнберга, написаній на початку лютого 1946 року, Ю. Яновський скаржився на те, що не всі його замітки погоджуються друкувати на шпальтах української періодики. «30.01 я послав до редакції (йдеться про редакцію газети «Правда України» – О.Т., Н.Ч.) нарис №12. А надрукували вони значно менше. ... Особливо мені шкода 2 нарисів з ненадрукова-

них: «Крестьянские свадьбы на Украине» та «По Германии» [2, с. 336]. І це не випадково. Перший із нарисів містив згадку про оригінальну назву пропагандистської брошури – «Селянське весілля на Україні, визволеній від більшовизму» (курсив наш – О.Т., Н.Ч.). Це було одіозною обставиною: український читач міг отримати розуміння того, що «визволення від більшовизму» дасть можливість повернутися до свого національного коріння, ества і сутності. А нарис «По Німеччині» міг найменшою деталлю спотворити той образ радянського раю, який радянські ідеологи заклали у свідомість українців.

Висновки. Тож зацікавлення Юрія Яновського національним фольклором варто виводити з його романтичного світобачення і світовідчуття, які, у свою чергу, дали можливість цьому талановитому автору розкрити свій талант у традиціях неоромантичної течії. Неоромантики, подібно до представників романтизму, розглядали фольклор як самобутнє джерело літературної творчості. Водночас вони демонстрували розуміння фольклорних текстів як самобутніх історичних документів, що лише посилювало їхню увагу до цих пам'яток. Підтвердження всього цього знаходимо в тих наративах Ю. Яновського, які стосувалися питань фольклору. Разом із тим, ці наративи дають можливість простежити історію побутування українського фольклору в радянський період, а ще вони є документами, що дають розуміння того, наскільки важко було Юрію Яновському проходити процес «радянзації».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко О.М. Ключові антиросійські наративи у пропагандистському дискурсі періодичних видань німецьких окупаційних зон України (1941–1944 рр.). Український історичний журнал. 2022. № 6. С. 108–119.
2. Яновський Ю. І. Твори: В 5-ти т. Т. 5/. Упоряд., гриміт. К. Волинський. Київ : Дніпро, 1983. 382 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025